

ILM FAN XABARNOMASI

Ilmiy elektron jurnali

DAROMADLAR VA XARAJATLAR HISOBI

Abdumannopov Lazizbek Muhitdin o'g'li

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti talabasi

Obidov Raxmonali Rasulovich

TDIU «Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit» kafedrası PhD

Annotatsiya: Ushbu tezisdá daromadlar va xarajatlar hisobi, ularning moliyaviy faktorlari, hamda ularni boshqarish, tahlil qilish va strategiyalarni rivojlantirish haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Mahsulot sotishdan tushgan tushum, asosiy faoliyat foydasi, umumxo'jalik foydasi, moliyaviy faoliyat bo'yicha daromad va xarajatlar, favqulodda foyda va zararlar, soliq to'lagunga qadar foyda, soliq bazasi, soliq va buxgalteriya foydasi, sof foyda, daromadlarni tekshirish amallari, xarajatlarni tekshirish amallari, kalkulyatsiya moddalari.

Abstarct: This thesis provides information on income and expense accounting, their financial factors, and their management, analysis, and development of strategies.

Keywords: Revenue from the sale of products, operating profit, general economic profit, income and expenses of financial activities, extraordinary profit and loss, profit before tax, tax base, tax and accounting profit, net profit, revenue audit procedures, cost control actions, calculation items.

Аннотация: В этой диссертации представлена информация об учете доходов и расходов, их финансовых факторах, а также об их управлении, анализе и разработке стратегий.

Ключевые слова: Выручка от реализации продукции, операционная прибыль, общехозяйственная прибыль, доходы и расходы от финансовой деятельности, чрезвычайные прибыли и убытки, прибыль до налогообложения, налоговая база, налоговая и бухгалтерская прибыль, чистая прибыль, процедуры проверки доходов, действия по контролю затрат, расчет предметы.

Har bir insonning hayotida daromadlar va xarajatlar jihatlariga ega bo'lishi maqsadga muvofiqdir. Bu mavzuga oid bo'lgan maqolalar, insonlarga shaxsiy moliyaviy muomalalar bo'yicha erkinlik beradi va moliyaviy muhitda o'ziga ishonch yaratadi. Bu maqola esa daromadlar va xarajatlar hisobi asosida boshqarish, tahlil qilish, va strategiyalarni rivojlantirish bo'yicha muhim masalalarni taqdim etadi.

Daromadlar va xarajatlar hisobi, shuningdek, kompaniyalarning moliyaviy tahlil va strategiyalarni belgilashda muhim bir qismni tashkil etadi. Bu jarayon, kompaniyalar uchun moliyaviy oqibatlarni, moliyaviy natijalarni aniqlash, investitsiyalar va iste'mol qilishlarni belgilash, strategiyalarni belgilash, va kredit darajalarini qabul qilishda juda muhim ahamiyatga ega.

Daromadlar va xarajatlar hisobi asosida kompaniyalar, daromadlar va xarajatlarni aniqlab chiqish, shuningdek, qanday qilib daromadlarni kengaytirish va xarajatlarni kamaytirishni iloji

boricha qo'llab-quvvatlashni o'rganishlari kerak. Bu maqolada, daromadlar va xarajatlar hisobini boshqarishning eng muhim usullari va qo'llaniladigan modellarini ko'rib chiqamiz.

Bundan tashqari ushbu faktor bir kompaniyaning moliyaviy natijalarini, xarajatlarni va daromadlarni aniqlash va qayta ishlashni o'z ichiga oladi. Bu hisoblashning ilmiy qismini tushunish, kompaniyalarga daromadlar va xarajatlarni qanday rivojlantirish, moliyaviy natijalarni yaxshilash va strategiyalarni belgilashda yordam beradi.

Hisob, istiqbolga qaraganda strategik rejalarni belgilashga yordam beradi. Shuningdek, bu hisoblash, kompaniyalar uchun yaratilgan strategiyalarni belgilash va uning amalga oshirilishini nazorat qilishda yordam beradi.

Daromad jarayonlari auditi boshida ko'rib chiqiladi, chunki ushbu asosiy kontseptsiyani o'rganish daromad jarayonlari auditining fundamental ahamiyatiga ega. Bundan tashqari, auditor ijobiy xulosa berishi uchun daromadlar GAAP standartlariga muvofiq bo'lishi kerak. Ishlab chiqarish daromadlari esa, odatdagi kabi mahsulot sotish yoki xizmat ko'rsatishdan iborat. FASB bayonotiga asosan, Moliyaviy Buxgalteriya tushunchalari 6-chi soni "moliyaviy jadval elementlari" daromadlarni belgilaydi: Kompaniya daromadlari yoki boshqa aktivlarning yaxshilanishi (yoki ikkalasining birikmasi) kompaniyaning asosiy yoki markaziy faoliyatini tashkil etuvchi mahsulot etkazib berish yoki ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish yoki boshqa xizmat turlariga bog'liq.

Daromadlar mahsulot va xizmatlar almashinuvi qiymati bilan o'lchanadi. Umuman olganda, kompaniya mahsulot yoki ko'rsatilgan xizmatlari uchun naqd pul yoki da'volarni qabul qiladi. Naqd pul da'volari odatda, debitor qarzdorlik sifatida ko'rib chiqiladi. FASB 5-chi Moliyaviy Buxgalteriya tushunchalari "savdo-sotiq bilan bog'liq tashkilotlar moliyaviy hisobotlarini tashkil qilish va baholash" bayonotiga asosan, daromadni tan olish (yozuv) uchun u amalga oshirilishi yoki ishlab chiqilgan bo'lishi kerak deb talab qiladi. Daromad mahsulot yoki xizmat ko'rsatish pulga almashinganida, boshqa aktivlarni to'lashga va'da qilinganida paydo bo'ladi. Odatda kompaniya tomonidan mahsulot etkazib berilganida yoki xizmat ko'rsatilib bo'linganida daromad olish jarayoni tugatilgan hisoblanadi. SEC in SAB №101 daromadni tan olish uchun qo'yidagi mezonlarni belgilaydi:

- Ishonarli dalillar mavjudligi
- Etkazib berilgan yoki xizmat ko'rsatilganligi
- Xaridorga sotuvchining narxi belgilangan yoki aniqlanganligi
- Tahlil oqilona taqdim etilganligi

Daromadni tan olish auditorlar uchun audit xavfni tug'dirib kelmoqda va moliyaviy xisobotlar yaxlitligi jarayoniga ta'lluqli savollar tug'ilishi olib keldi. Aslida, firibgarlik sharoitlarida audit standarti firibgarlik ta'sirlar tufayli daromadni tan olish xato ekanligini faraz qilishi kerak deb ta'kidlaydi. O'g'irliklarni tekshirish bo'yicha dimlomga ega mutaxassislar Assotsiyasi ma'lumotlariga ko'ra, moliyaviy hisobotlarda firibgarlik sodir etishning 8 xil umumiy usullari mavjud:

1. Erta daromadni tan olish;
2. O'tgan hisobot davrida kitobni ochiq tutish;
3. Soxta savdo;

ILM FAN XABARNOMASI

Ilmiy elektron jurnali

4. Qayd qilingan yozuvlarni qaytarishni ilojsizligi;
5. Foiz bajarilishi uslubidagi firibgarlik;
6. Tomonlar bilan bog'lik operatsiyalar;
7. Debitor qarzdorlik va zahiralarining oshirib ko'rsatilishi; va
8. Mas'uliyat va xarajatlarning kamchiligi.

Auditor daromadning tan olinishi bilan bog'lik firibgarlik xavfi kuzatilganida ho'shyor bo'lishi kerak. Tomonlar kelishuvi mijozlarni mahsulotni qabul qilishi yoki xizmat turini qabul qilishini rag'batlantirish maqsadida kelishuv va sotuv shartlari tartibini o'zgartirishadi. Savdo yuklash sifati marketing amaliyotida etkazib beruvchilar sotuv hajmini oshirish uchun ba'zan distribyutorlarni rag'batlantirish orqali ular tez sotib bo'lishi mumkin bo'lgan hajmdan ham ziyodroq zahirani sotib olishlariga ko'ndiradilar.

Ko'pchilik tashkilotlar uchun daromadni tan olish jarayoni qisqa muddatda sodir bo'ladi (kun, hafta yoki oylar), lekin ba'zi bir sohalarda, masalan qurilish, mudofaa tarmoqlarida daromadni tan olish vaqti ma'lum bir yillar davomida kechishi mumkin. Yuridik shaxslar daromadini tan olish siyosati moliyaviy hisobotlarda aks ettiriladi. Shunday qilib, auditor yuridik shaxslar daromadini tan olish siyosatiga audit jarayoni daromadi sifatida qarashi kerak. Aslida, IT bu diagrammalardan axborotlar oqimini hisob jarayonlaridan farqlash uchun ko'prok ishlatishadi. Operatsiyalarning uch turiga daromad jarayoni yordamida ishlov beriladi:

- Naqd pul yoki kredit uchun mahsulot sotish yoki xizmat ko'rsatish
- Mijozdan mahsulot yoki ko'rsatilgan xizmat uchun pul tushumi
- Buyurtmachi tomonidan mahsulot yoki ko'rsatilgan xizmatning qaytarilishi.

O'rtacha daromadlar va xarajatlar hisobi, kompaniyalar uchun muhimdir, chunki bu, ularning moliyaviy tahlil va strategiyalarini shakllantirish va amalga oshirishda yordam beradi. Maqolamiz bu usullar va modellar haqida o'rganib chiqish, daromadlar va xarajatlarni boshqarishda keng qamrovliroq tahlil va strategik qarorlar qabul qilishda yordam berdi degan umiddamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://oefen.uz>
2. <https://www.lex.uz>
3. <https://zenodo.org>
4. <https://www.coursehero.com>
5. <https://kompy.info>